

Kust me pärit oleme? Euroopa ja kodanikuks olemise ajalugu

Läheme päris algusesse. Kust sai Euroopas alguse kodanikuks olemise mõiste ja kuidas on see sajandite jooksul kujunenud? Selles peatükis ei saa me anda Teile täielikku ülevaadet kodanikuks olemise ja Euroopa ajaloost, aga loodame selgitada, kust on saanud alguse mõned meie põhimõtted, traditsioonid ja intellektuaalne pärand. Loomulikult on meie seisukohad täiesti subjektiivsed. Kutsume Teid lühikesele reisile minevikku, et tutvuda suurte ideedega ja kuulsaate mõtlejatega, arutleda nende mõtete ja uskumuste üle ja kujundada oma arvamus nendest. Head reisi!

Kodanik antiikmaailmas

Arvatakse, et kodakondsuse idee sai alguse vanast Kreekast ja Roomast. Kui kuningate aeg mööda sai, tekkis idee kaasata vähemalt mõned elanikud seadusloomesse ja seaduste rakendamisse – siit hakkas idanema kaasaegse kodakondsuse mõiste. Kuid enamikes Antiik-Kreeka tillukestest linnriikidest oli ainult vabadel meessoost elanikel õigus riigijuhtimises sõna sekka öelda, mis tähendab, et kodanikud olid tegelikult vähemuses. Lapsi, naisi, orje ja võõramaalasi kodanikeks ei loetud. Roomlased kasutasid isegi kodaniku staatust „civitas“ privileegina, mida sai omandada ja ka kaotada.

Nagu näete, ei tähendanud kodanikuks olemine alati seda, et elati demokraatlikus ühiskonnas! Sellele vaatamata oli juba tol aja mõtlejaid, näiteks Kreeka filosoof Platon, kes olid veendunud, et demokraatia ei ole midagi muud kui kodanikuühiskonna kõige meeldivam vorm. Platon uskus ka, et tema „vabariik“ saab tekkida riigipöörde tulemusena. Ning ajalugu on tõestanud, et tal oli õigus!

Teine suur filosoof oli Aristoteles. Tema paljudel, juba 2300 aastat tagasi sündinud ideedel on siiani meie elus, mõtlemises ja tegutsemises oluline osa. Me kasutame sageli tsitaati „Tervik on alati suurem kui osade summa“, kuid vähesed teavad, et selle autor oli Aristoteles. Meie seisukohalt on tähtsam tema veendumus, et kogukonnad eksisteerivad, sest inimene tahab olla ja elada koos teistega. Aristoteles on kirja pannud ka selle, mis kehtib veel järgmised 2300 aastat: ta uskus, et hästikorraldatud haridus nii koolides kui ka väljaspool ametlike haridusasutusi loob ühiskondi, mille kodanikud soovivad enam kui lihtsalt ellu jääda poole – elada üheskoos ja tunda sotsiaalset vastutust. Kas pole hämmastav?

Võib-olla olete kuulnud ühest antiikmaailma nähtusest – Agorast. Agora oli antiikse Ateena keskus, kus kodanikud võtsid vastu otsuseid, pidasid arutelusid ja vahetasid kaupa. Agora oli Ateena kodanikuühiskonna süda ning see ühiskond põhines pigem kogukonnal ja kollektiivil kui üksikisikul.

Kui soovite antiikmaailmast rohkem teada, võite külastada järgmisi veebilehti:

<http://www.fordham.edu/halsall/ancient/asbook.html>

<http://ancienthistory.about.com/>

<http://plato.evansville.edu/public/burnet/>

<http://www.wsu.edu/~dee/GREECE/GREECE.HTM>

<http://www.wsu.edu/~dee/ROME/ROME.HTM>

<http://sophies-world.com/SophieText/aristotle.htm>

http://home.earthlink.net/~pdistan/howp_2.htm

**Euroopa ja
kodanikuks
olemise ajalugu**

**kaasaegsed
kodanikukäsitlused**

Tulevikuarengud

**Meie mõisteline
raamistik**

**Euroopa
kodanikuõpetuse
kaasaegsed
käsitlused**

**Meie nägemus
Euroopa
kodanikuõpetusest**

**Kodanikuks
olemise
stsenaariumid –
näited projektidest**

T-kit käsiraamat
Euroopa kodanikuks
olemine

**Euroopa ja
kodanikuks
olemise ajalugu**

**kaasaegsed
kodanikukäsitlused**

Tulevikuarengud

**Meie mõisteline
raamistik**

**Euroopa
kodanikuõpetuse
kaasaegsed
käsitlused**

**Meie nägemus
Euroopa
kodanikuõpetusest**

**Kodanikuks
olemise
stsenaariumid –
näited projektidest**

Kodaniku mõiste kaob – ja ilmub jälle

Keskaegse feodalismi ajal, mil käputäiele inimestele oli antud õigus valitseda enamust, kadusid nii kodaniku mõiste kui ka selle aluseks olnud ideed ja filosoofiad.

Alles 16. sajandi renessansi ajal ilmusid Euroopasse, esmajoones Itaalia linnriikidesse, järk-järgult jälle kodanikud. Kodanikuks sai teatud tingimustel. Enamikes linnades võisid kodanikeks saada linnakodanike järeltulijad. Näiteks Veneetsias tuli elada mittekodanikuna ja maksta makse 15 aastat, enne kui võis linna kodanikuks saada.

Lõplikult tõi kodaniku mõiste Euroopasse tagasi valgustusaeg.

Lisalugemist renessansiajast:

<http://www.historyguide.org/earlymod/lecture1c.html>

<http://www.oir.ucf.edu/wm/paint/glo/renaissance/>

<http://www.bartleby.com/65/ci/citystat.html>

<http://www.crs4.it/Ars/arshtml/arstitle.html>

Valgustusaeg Euroopas

Valgustusaeg oli 17. sajandi lõpu ja 18. sajandi liikumine Euroopas, mis hõlmas filosoofiat, kunsti, kirjandust ja muusikat ning ka ühiskonna-, kultuuri-, keele- ja poliitilisi teooriaid. Valgustusajal püüti näha endast kaugemale ning tunnetada maailma erinevalt, mis hõlmas ka kodaniku ja kodanikuks olemise tähendust. Üks põhimõtteid oli, et miski ei ole ette antud või ette määratud, kuid maailm on olemuselt ratsionaalne ning seda saab mõista ja kontrollida mõistuse abil. Selle põhjal ja inspireerituna Kreeka linnriikidest arendas Jean-Jacques Rousseau välja idee, et kõik kodanikud peaksid andma oma panuse poliitilistesse otsustesse isiklikule kasule mõtlemata.

„Valgustatud“ filosoofide ideedel oli suur mõju. Prantsuse revolutsioon samastas ennast valgustusaja ideedega, mis mõjutasid ka Ameerika Ühendriikide konstitutsiooni. Rousseau' ideed ei ole ka tänapäeval kuhugi kadunud. John F. Kennedy ütles peaaegu sada aastat hiljem: „Poliitiline tegevus on kodaniku tähtsaim kohustus“. Siia võiks lisada tsitaate paljudelt kuulsatelt inimestelt. Mõelge vaid, kui palju räägitakse iga päev telesaadetes, tänavatel ja töökohtades erinevatest valgustusaja ideedest.

Kahjuks ei ole siinkohal võimalik valgustusaja ideedesse süveneda, kuid Te võite lugeda Rousseau', Voltaire'i, Hume'i, Smithi ja paljude teiste suurte filosoofide ja nende mõtete kohta internetist:

<http://www.wsu.edu/~dee/ENLIGHT/ENLIGHT.HTM>

<http://mars.wnec.edu/~gempel/courses/wc2/lectures/enlightenment.html>

http://www.wsu.edu/~brians/hum_303/enlightenment.html

<http://europeanhistory.about.com/cs/enlightenment/>

http://home.earthlink.net/~pdistan/howp_7.html

T-kit käsiraamat
Euroopa kodanikuks
olemine

Liberaalne arusaam kodakondsusest

Liberaalne arusaam kodakondsusest tähendab, et igal kodanikul on teatud põhiõigused, kui nad jäävad lojaalseks oma riigile (mitte antud hetkel võimul olevale režiimile).

Üks esimesi ja mõjukamaid liberaalseid mõtlejaid oli inglise filosoof John Locke, kelle arvates riik eksisteerib oma kodanike jaoks ja nende õiguste ja vabaduste kaitseks. Inimeste ja valitsuse vahel sõlmitud sotsiaalse lepingu alusel on kodanikel õigus vabalt mõelda, uskuda, väljendada oma uskumusi, organiseeruda, töötada, osta ja müüa ning valida endale valitsus ja seda ka muuta (või isegi riigipöördega kukutada).

Üksikisiku vabadustega seotud ideede kõrval arutlesid mõned liberalistidest mõtlejad ka selle üle, milline on kollektiivi ja ühiskonna kui terviku roll. Näiteks šoti filosoof John Stuart Mill väitis, et esmatähtis on moraalne küpsus ning see on võimalik ainult juhul, kui kodanikud on kaasatud kollektiivsesse tegevusse koos teiste kodanikega või nende nimel. Vabadus saab täieliku tähenduse ainult siis, kui see on seotud selliste mõistetega nagu kollektiivne vastutus ja võrdsus, või nagu Hobhouse on öelnud: „Vabadusel ilma võrdsuseta on üllas nimi ja räpane tähendus“ (1911, lk 38). Vankumatu usk kõikide inimeste vahelisse võrdsusesse ulatub tagasi stoikute, umbes 300 aastat e.m.a. Ateenas alguse saanud filosoofilise koolkonna aega.

Neis kahest omavahel tihedalt seotud, kuid samal ajal selgelt eristatavast seisukohast said alguse kaks koolkonda. Mõlemad jagavad arvamust, et vabadus on ülimalt tähtis. Neid koolkondi nimetatakse liberaalseks individualismiks (varasem) ja liberaalseks kommunitaarsuseks ehk vabariikluseks (hilisem). Nagu näete, on sõna „liberaalne“ seotud enama kui ainult turumajandusega, kuigi tänapäeval piirub liberalistliku liikumise tõlgendamine pahatihti just sellega!

Liberalismi juured ning ka valgustusaja ideed etendavad tänapäeva ühiskondades tähtsat rolli. Mõelge kasvõi sageli kasutatavale väitele, et kodanikuks saadakse, mitte ei sünnita. Teisisõnu, inimene peab kasvama demokraatlikus keskkonnas, et saada demokraatlikuks kodanikuks.

Mõned allikad, kust võite saada lisainformatsiooni liberalistliku liikumise kohta:

http://www.worldlib.org	http://www.utm.edu/research/iep//locke.htm
http://www.turnleft.com/liberal.html	http://www.utm.edu/research/iep/m/milljs.htm
http://www.lymec.org	http://www.britannica.com/heritage/article?content_id=1374

Revolutsioonid

Valgustusaja täielikult ratsionaalne maailmavaade sai aluseks paljudele arusaamadele sellest, kuidas ühiskonda mõjutada ja muuta. Ideed muutustest viivad muutuste nõudmiseni ja muutuste nõudmine on viinud revolutsioonideni, millest me kõik oleme kuulnud. Revolutsiooni peeti kõige tõhusamaks poliitiliste ja sotsiaalsete muutuste saavutamise vahendiks.

Prantsuse revolutsioon oli esimene suur revolutsioon, mille ulatus oli laiem ja tähendus sügavam (Inimese ja kodaniku õiguste deklaratsioon), kui sellele eelnenud Ameerika revolutsioonil. Ainult Venemaa 1917. aasta Oktoobrirevolutsioon, milles sündis tänapäeva kommunism, suudab tähtsusest võistelda sellega, mis juhtus Prantsusmaal 18. sajandi lõpus.

Tänapäeva vabariigile alusepanek, riigi ja kiriku range eraldamine, inimõiguste liikumise algus, kuulsa revolutsioonilise triaadi „Vabadus, võrdsus, vendlus“ sünd, esimese naisliikumise sütitamine – neist sotsiaalsetest revolutsioonidest on otseselt või kaudselt alguse saanud nii palju asju, et neid on võimatu siin üles lugeda. Selle asemel kutsume Teid avastusretkele, kus tutvustatakse neid ideid ja mõjusid - ja mis kõige tähtsam, inimesi, kes seisid nende taga!

http://www.britannica.com/history/euro/1/2_2.html	http://www.thehistorychannel.co.uk/classroom/gcse/rus2.htm
http://www.wsu.edu/~dee/REV/	http://www.bbc.co.uk/education/modern/russia/russifla.htm
http://chnm.gmu.edu/revolution/browse/texts/	http://revolution.h-net.msu.edu/
http://www.pbs.org/ktca/liberty/	http://www.historyplace.com/unitedstates/revolution/

**Euroopa ja
kodanikuks
olemise ajalugu**

**kaasaegsed
kodanikukäsitlused**

Tulevikuarengud

**Meie mõisteline
raamistik**

**Euroopa
kodanikuõpetuse
kaasaegsed
käsitlused**

**Meie nägemus
Euroopa
kodanikuõpetusest**

**Kodanikuks
olemise
stsenaariumid –
näited projektidest**

T-kit käsiraamat
Euroopa kodanikuks
olemine

**Euroopa ja
kodanikuks
olemise ajalugu**

**kaasaegsed
kodanikukäsitlused**

Tulevikuarendud

**Meie mõisteline
raamistik**

**Euroopa
kodanikuõpetuse
kaasaegsed
käsitlused**

**Meie nägemus
Euroopa
kodanikuõpetusest**

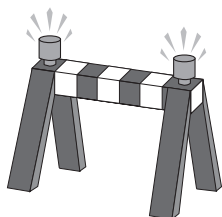
**Kodanikuks
olemise
stsenariumid –
näited projektidest**

? ?

Millises ülnimetatud koolkondadest
oleksite kõige meelsamini kodanik?

? ?

Millises ülnimetatud koolkondadest oleksite kõige meelsamini juht?

Valmistage iga koolkonna kohta inimkuju (kujunditeater), mis väljendaks kodanike, riigi ja teiste ühiskonnaliikmete vahelisi suhteid. Võrrelge kujutisi, otsige erinevusi ja arengu/progressi märke.

(kujunditeatrist lähemalt http://www.engage.nu/interact/Working_Methods/interactivetheatre.htm)

Nüüd, kui oleme tutvustanud Teile peamisi koolkondi, mille alusel on kujunenud tänapäevased arusaamad kodanikust, ja peamisi sündmusi, mis on toonud meid siia, kus oleme praegu, kutsume Teid tutvuma muude kodanikuga seotud mõistetega ja nende päritoluga. Ärge unustage, et need mõisted on sageli tihedalt seotud erinevate filosoofiliste liikumiste ja ajalooliste sündmustega ning me ei suuda alati kõiki seoseid välja tuua. Need mõisted, nagu ka kogu käesolev peatükk, on valitud ja neid käsitletakse subjektiivselt. Loodame, et see ergutab Teid edasi uurima ja mõtlema.

Rahvusriik

Rahvusriigi mõiste on eksisteerinud ainult viimased paarsada aastat, kuigi sageli kaldutakse arvama teisiti. Tegelikult ei ole ajalugu rahvusriikide ajalugu. Võiks isegi küsida, kas rahvusriigi mõiste ei ole midagi mööduvat. Üleilmastumine, Euroopa Liidu tugevnemine ja migratsioon on sundinud kunagi nii suletud rahvusriike avatumaks muutuma. Kui kaua rahvusriigid veel püsivad?

? ?

Milline on Teie arvates rahvusriik 20 aasta pärast?

? ?

Rahvusriikide ajaloona saab käsitleda ainult Euroopa uuemat ajalugu. Paljud Euroopa rahvused löid oma riigi alles 19. sajandil ning alles pärast seda sai riigis valitsevaks üks keel, loodi rahvuslik haridussüsteem ning hakati kasutama ühtse rahvuskultuuri sümboleid (näiteks lipp, hümn ja muud sümbolid).

Rahvused kujunevad enam-vähem juhuslikult ning neid saab lõhkuda ja ümber kujundada. Tuleb mees pidada, et rahvuse kujunemisel osa inimesi kaasatakse sellesse ja teised jäetakse välja ning peaaegu kunagi ei arvestata sellega, kellena inimene ise end tunneb. Uurides Euroopa lõimumise protsessi ja migratsiooni käsitlevat arutelu, näete selgelt, mis on toimumas: määratledes, kes on ja kes ei ole Euroopa Liidu liige, loetakse osa inimesi omadeks ja teised jäetakse välja. Kas tunnete kedagi, kes tunneb end eurooplasena, kuid ei ole Euroopa Liidu kodanik?

Kuigi kõikides riikides on selgelt määratletud, kes on nende kodanik ja kes mitte ning kellel on õigus saada kodanikuks ja kellel mitte, on selline määratlus erinev. Mõnes riigis määratakse kuuluvus kodanike hulka vastavalt printsiibile *jus sanguinis* (ladina k „vereõigus“). See tähendab, et laps pärib oma isa või ema kodakondsuse. Teistes riikides rakendatakse *jus soli* reegleid (ladina k „kohaõigus“), mis tähendab, et kodakondsuse määrab sünnikoht. Need süsteemid vastanduvad teineteisele ja tavaliselt on tulemuseks kahekordne kodakondsus või kodakondsusetus (kodakondsuse kaotamine).

Paljudel põhjustel ei ole tänapäeva rahvusriigid enam need, mis nad varem olid — üksteisest sõltumatud selle sõna tugevaimas tähenduses. Otse vastupidi, rahvusriikide vastastikune sõltuvus kasvab ja tugevneb järjest kiiremini. Võtkem kasvõi valuuta euro, mis seob kahteist Euroopa rahvusriiki. Tegelikult on Euroopa Nõukogu esimene pärast Teist maailmasõda tehtud katse organiseerida ja tugevdada sellist vastastikust sõltuvust ning nagu liidu juubelil 1999. aastal näha oli, ka edukas katse. .../

T-kit käsiraamat
Euroopa kodanikuks
olemine

**Euroopa ja
kodanikuks
olemise ajalugu**

**kaasaegsed
kodanikukäsitlused**

Tulevikuarengud

**Meie mõisteline
raamistik**

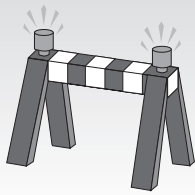
**Euroopa
kodanikuõpetuse
kaasaegsed
käsitlused**

**Meie nägemus
Euroopa
kodanikuõpetusest**

**Kodanikuks
olemise
stsenaariumid –
näited projektidest**

/...

Euroopa Liit on järjekordne ja arenenum Euroopa riikide vastastikust sõltuvust reguleeriv mudel. Euroopa Liit on käinud pika tee algsest majanduslikust koostööst küpse liiduni, mis sarnaneb konföderatsioonile ning püüdleb enama poole. Esimest korda riikide ajaloos juhib Euroopa Liit eraldi seisvaid sõltumatuid riike riikideülel tasandil, tasakaalustades ühenduse ja riikide huve. Samuti tuleks endale teadvustada asjaolu, et riik ei ole enam ainus kollektiivse identiteedi väljendusvorm ega asu ka kõrgemal teistest enesemääratlemise vormidest.

Arutlege, millised on tänapäeva ühiskonna probleemid. Arutlege väikestes gruppides, kas neid probleeme tuleks lahendada kohalikul, riiklikul või rahvusvahelisel tasandil. Tutvustage oma arvamusi teistele ja võrrelge vastuseid. Arutlege otsustamise erinevate tasandite üle (lähimuspõhimõte). Rääkige Euroopa Liidu osast otsustamisel.

Euro ei olnud esimene ...

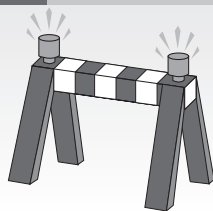
Kui 1. jaanuaril 2002. aastal võeti käibe euro, mis asendas korrakaheksa maailma suurimat vääringut, võis palju lugeda selle sündmuse ainulaadsusest, hetke erakordsusest ja kaheteistkümneme Euroopa riigi väljapaistvast saavutusest.

Aga vaadates tagasi rohkem kui tuhande aasta tagusesse aega Euroopa ajaloos leiame, et Euroopa ühisraha on juba käibel olnud. Umbes 750. aastal võttis frankide kuningas Pippin Lühike kasutusele hõbedenõu, millest sai rohkem kui 500 aastaks Euroopa standardrahaühik.

Sarnaselt riikide ajalooga on ka Euroopa vääringute ajalugu imekspandavalt lühike. Ükski Euroopa rahaühikutest pole vanem kui 200 aastat. Saksa mark sai just enne euroga asendamist 50-aastaseks. Enamiku Euroopa vääringute elulugu on üllatavalt lühike, kuigi sageli tundub inimestele vastupidi. Kuidas on Teiega?

Kui kaua on Teie riigi ametlik valuuta (või enne euro kasutuselevõttu kehtinud valuuta) oma praegusel kujul olemas olnud?

Väideldge maailma ühisraha poolt ja vastu.

Inimõigused on vanemad, kui arvate...

Inimõiguste mõiste ulatub tagasi Antiik-Kreeka stoikute ja teiste väljaspool Euroopat eksisteerinud kultuuride aega. Esimene kirjalik hart, mis sisaldas põhilisi inimõigusi, koostati usutavasti Inglismaal, kui Inglismaa kuningas John kirjutas 13. sajandil alla Suurele Vabaduste Kirjale (Magna Charta Libertatum).

Renessansiajal tugines enamik mõtlejatest Antiik-Kreeka uskumusele, et kõik inimesed on võrdsed, ning järgneval 17. ja 18. sajandil tekkis põhiliste loomõiguste mõiste. Aga alles valgustusajal ja 19. sajandi lõpus toimunud revolutsioonide ajal sai inimõigustest (sünnipärased õigused, mis on inimestel lihtsalt seetõttu, et nad on inimolendid) poliitika osa.

1776. aasta Ameerika Iseseisvusdeklaratsioonis on öeldud, et „kõik inimesed on loodud võrdsetena, et Looja on neile andnud teatud võõrandamatud õigused, sealhulgas õiguse elule, vabadusele ja õnne-

.../

T-kit käsiraamat
Euroopa kodanikuks
olemine

**Euroopa ja
kodanikuks
olemise ajalugu**

**kaasaegsed
kodanikukäsitlused**

Tulevikuarengud

**Meie mõisteline
raamistik**

**Euroopa
kodanikuõpetuse
kaasaegsed
käsitlused**

**Meie nägemus
Euroopa
kodanikuõpetusest**

**Kodanikuks
olemise
stsenaariumid –
näited projektidest**

/...

taotlusele.“ Kahjuks ei laienenud need Ameerika Ühendriikide põhiseaduses sätestatud õigused orjadele ja naistele.

Prantsuse revolutsiooni tulemusena võeti 1788. aastal vastu Inimese ja kodaniku õiguste deklaratsioon, milles sarnaselt lseisvusdeklaratsioonile määratleti põhilised inimõigused.

Alles 1948. aastal, kui ÜRO võttis 10. detsembril ühehäälselt vastu Inimõiguste ülddeklaratsiooni, kuulutati inimõigused kehtivaks mitte ainult meeste, vaid kõikide inimeste suhtes.

Kas Te usute, et inimõigusi tuleks kohaldada samal viisil iga naise, mehe ja lapse suhtes? Kas inimesi peaks kohustama järgima Inimõiguste ülddeklaratsiooni? Mida teeksite inimestega, kes inimõigusi rikuvad?

Sellest ajast alates on maailmas vastu võetud mitmeid inimõigusi käsitlevaid seadusi. Tänu Euroopa Nõukogule on olemas Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse Euroopa konventsioon, mis kaitseb inimesi konventsiooniga ühinenud riikide territooriumidel. Konventsiooni täiendab Euroopa Inimõiguste Kohus, kuhu võivad pöörduda need, kelle inimõigusi on rikutud.

Inimõigustest võiks veel palju rääkida - piisavalt, et kirjutada eraldi raamat! Lugege inimõiguste ja inimõiguste alase hariduse kohta veebilehtedelt:

<http://www.coe.int/hre>

<http://www.un.org/Overview/rights.html>

<http://www.un.org/works/humanrights/humanrights1.html>

<http://www.echr.coe.int/http://conventions.coe.int/treaty/en/WhatYouWant.asp?NT=005>

Naised

Kuigi juba meie olemasolu algusest on naised moodustanud poole inimkonnast, on neid tihti eiratud. Juba mitu korda oleme tähelepanu juhtinud asjaolule, et üllad ja humaansed ideed, nagu näiteks võõrandamatute loomuõiguste olemasolu ja kaitsmine, kehtisid algul ainult meeste suhtes. Kui vaatate koolide ajalooõpikutesse, kui palju Te leiata sealt naisi? Pole saladus, et üheski riigis ei ole saavutatud täielikku naiste ja meeste võrdõiguslikkust – veel mitte. Kuid siiski on õigus küsida, kas ajaloos on üldse olnud mõjuvõimsaid naisi. Mõelge peatükile, mida just lugesite. Kas Teile meenub mõni naisenimi?

Vastab tõele, et meile teadaoleva ajaloo vältel on naised jäänud varju. Aga igapäevaelus on ainus asi, milles me kindlad saame olla, et ajalugu tehes ja ajalooramatutes on naistel olnud vähemtähtis roll.

Oleme koondanud siia internetileheküljed, kust võite lugeda naiste osast ajaloos ja nende praegusest olukorrast. Laske käia!

<http://www.un.org/womenwatch/>

<http://www.un.org/womenwatch/daw/>

<http://www.lkwidpl.org/wihohio/figures.htm>

<http://www.unifem.undp.org/>

<http://www.un-instraw.org/>

<http://www.ilo.org/public/english/bureau/gender/>

<http://www.feminist.org/>

Nüüd, kui olete tutvunud kodanikuks olemise arusaamade ja ajaloo põhitõdedega, jõuate järgmise peatüki juurde, milles tutvustame Teile uusimaid kodanikuks olemisega seotud arenguid ja arutelusid. Aga enne tahaksime anda Teile lühikese ülevaate Euroopa ajaloost pärast Teist maailmasõda, et saaksite (Euroopa) kodanikuks olemise ümber toimuvad vaidlused asetada õigesse konteksti. Niisiis...

T-kit käsiraamat
Euroopa kodanikuks
olemine

19. september 1946

Oma kuulsas Zürichi Ülikoolis peetud kõnes kutsub Winston Churchill üles looma „Euroopa Ühendriike“. Tema arvates „[on tarvis] vahendit, mis muudaks olukorda ja teeks Euroopa mõne aasta jooksul sama vabaks ja õnnelikuks, nagu on praegu Šveits“.

16. aprill 1948

Luuakse Euroopa Majanduskoostöö Organisatsioon (OEEC), mille ülesandeks on Marshalli plaani koordineerimine. Marshalli plaan kuulutati välja 1947. aastal ja selle eesmärgiks oli Euroopa ülesehitamine ja majanduse elustamine. Praegu kannab organisatsioon nime Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsioon (OECD) ning sinna kuulub 30 riiki, kes on võtnud endale ülesandeks demokraatia ja turumajanduse arendamise. www.oecd.org

7.-11. mai 1948

Euroopa Ühtsuse Liikumiste Rahvusvahelise Komitee algatusel tuleb Hollandis Haagis kokku Euroopa Kongress. 800 delegaadiga kongressi juhatab Winston Churchill. Osalejad teevad ettepaneku luua Euroopa Nõuandev Kogu ja Euroopa Erinõukogu, kelle ülesandeks oleks Euroopa riikide poliitilise ja majandusliku lõimingu ettevalmistamine. Samuti tehakse ettepanek võtta vastu Inimõiguste harta ning luua selle järgimise tagamiseks Euroopa Kohus.

4. aprill 1949

Washingtonis kirjutasiid 12 riiki alla Põhja-Atlandi lepingule, luues sõjalise liidu, et vajadusel üksteist kaitsta. Praegu on organisatsioonil 19 liikmesriiki, tehakse tihedat koostööd Venemaaga ning 2004. aasta keskel suureneb NATO liikmete arv 26-ni.

www.nato.int

5. mai 1949

Kümme riiki kirjutavad Londonis alla Euroopa Nõukogu põhikirjale, lubades kaitsta inimõigusi, pluralistlikku demokraatiat ja õigusriigi põhimõtteid ning aidata kaasa demokraatliku stabiilsuse kindlustamisele Euroopas. Põhikiri jõustub sama aasta 5. augustil. Esimene nõuandva kogu istungjärg toimub Strasbourgis 1949. aasta septembris.

www.coe.int

9. mai 1950

Jean Monnet' ideedele tuginedes teeb Prantsusmaa välisminister Rober Schuman ettepaneku, et Prantsusmaa ja Saksamaa ühendaksid oma söe- ja terasevarud uudse organisatsiooni alla, millega saaksid liituda ka teised Euroopa riigid (Schumani deklaratsioon). Schumani plaaniga ühineb kuus riiki ning selle kiidab heaks Euroopa Nõukogu Assamblee.

18. aprill 1951

Kuuik (Belgia, Prantsusmaa, Saksamaa, Itaalia, Luxembourg, Holland) kirjutab alla Pariisi lepingule, millega luuakse Euroopa Söe- ja Terasühendus (ECSC), praeguse Euroopa Liidu (EL) tagasihoidlik eelkäija. 1952. aasta mais kirjutatakse alla ka Euroopa Kaitseühenduse (EDC) lepingule.

**Euroopa ja
kodanikuks
olemise ajalugu**

**kaasaegsed
kodanikukäsitlused**

Tulevikuarengud

**Meie mõisteline
raamistik**

**Euroopa
kodanikuõpetuse
kaasaegsed
käsitlused**

**Meie nägemus
Euroopa
kodanikuõpetusest**

**Kodanikuks
olemise
stsenaariumid –
näited projektidest**

T-kit käsiraamat
Euroopa kodanikuks
olemine

**Euroopa ja
kodanikuks
olemise ajalugu**

**kaasaegsed
kodanikukäsitlused**

Tulevikuarengud

**Meie mõisteline
raamistik**

**Euroopa
kodanikuõpetuse
kaasaegsed
käsitlused**

**Meie nägemus
Euroopa
kodanikuõpetusest**

**Kodanikuks
olemise
stsenaariumid –
näited projektidest**

4. november 1950

Euroopa Nõukogu liikmesriigid kirjutavad Roomas alla Euroopa Inimõiguste konventsioonile, mis jõustub 3. septembril 1953. aastal ning milles on määratletud terve hulk põhiõigusi ja –vabadusi. Konventsiooniga kehtestati ka rahvusvaheline mehhanism, tagamaks, et kõik allakirjutanud pooled järgivad konventsiooni sätteid. Üks konventsiooniga loodud institutsioone on Euroopa Inimõiguste Kohus, mis asutati 1959. aastal Strasbourg'is.

<http://conventions.coe.int/treaty/en/WhatYouWant.asp?NT=005>

25. märts 1957

Kuuik (Belgia, Prantsusmaa, Saksamaa, Itaalia, Luxembourg, Holland) kirjutab alla Rooma lepingutele, millega luuakse Euroopa Majanduspiirkond (EEA) ja Euroopa Aatomienergiaühendus (EURATOM). Lepingud jõustuvad 1. jaanuaril 1958. aastal ja nad esindavad uut kvaliteeti Euroopa riikide vahelises majanduslikus ja poliitilises koostöös.

20.-21. juuli 1959

Seitse Euroopa Majanduskoostöö Organisatsiooni (OEEC) liikmesriiki, nimelt Austria, Taani, Norra, Portugal, Rootsi, Šveits ja Ühendkuningriik, otsustavad luua Euroopa Vabakaubandusühenduse (EFTA). Vabakaubanduse abil loodetakse saavutada kasv ja heaolu neis riikides. Seetõttu loodi EFTA algselt tasakaaluks aasta varem asutatud Euroopa Majanduspiirkonnale.

<http://www.efta.int/structure/main/index.html>

18. september 1959

Euroopa Nõukogu asutab Euroopa Inimõiguste konventsiooni alusel Strasbourg'is Euroopa Inimõiguste Kohtu, mis peab tagama kohustuste täitmise konventsiooniga ühinenud riikides.

<http://www.echr.coe.int>

13. august 1961

Püstitatakse Berliini müür.

18. oktoober 1961

Euroopa Nõukogu liikmesriigid kirjutavad Roomas alla Euroopa Sotsiaalharta, mis jõustub 26. veebruaril 1965. aastal. Sotsiaalharta, mille eesmärgiks on sotsiaalsete ja majanduslike õiguste kaitsmine, on kodaniku ja poliitilisi inimõigusi kaitsva Euroopa Inimõiguste konventsiooni paariline.

<http://www.humanrights.coe.int/cseweb/GB/index.htm>

1. juuli 1967

Kolme Euroopa ühenduse (EEA, EURATOM-i ja ECSC) institutsioonid ühendatakse.

1. jaanuar 1973

Taani, Ühendkuningriik ja Iirimaa ühinevad Euroopa ühendustega.

1. jaanuar 1981

Kreeka ühineb Euroopa ühendustega 10. liikmesriigina.

T-kit käsiraamat
Euroopa kodanikuks
olemine

**Euroopa ja
kodanikuks
olemise ajalugu**

**kaasaegsed
kodanikukäsitlused**

Tulevikuarengud

**Meie mõisteline
raamistik**

**Euroopa
kodanikuõpetuse
kaasaegsed
käsitlused**

**Meie nägemus
Euroopa
kodanikuõpetusest**

**Kodanikuks
olemise
stsenaariumid –
näited projektidest**

1. jaanuar 1986

Hispaania ja Portugal astuvad Euroopa ühenduste liikmeks.

6. juuli 1989

Mihhail Gorbatšov pöördub Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee poole uue desarmeerimissettepanekuga. See ettepanek muudab Ida ja Lääne vahelisi suhteid ning rõhutab Euroopa Nõukogu tähtsust rahu ja stabiilsuse tagamisel Euroopas.

9. november 1989

Berliini müüri langemine. Nõukogude Liit laguneb. Vaclav Havel on nimetanud 1989. aasta sündmuse „tagasipöördumiseks Euroopasse“ ja nii see tõesti oli: tagasipöördumine Euroopasse, uute ülesannete püstitamine Euroopa ja rahvusvahelistele organisatsioonidele, olgu see siis EL, Euroopa Nõukogu, NATO, OECD või EFTA. Esmakordselt pärast Teise maailmasõja lõppu oli kogu Euroopas võimalik tagada ja toetada demokraatlikku stabiilsust, nüüd juba Atlandi ookeanist Venemaa ja Jaapani piirini.

<http://www.historyguide.org/europe/lecture16.html>

7. veebruar 1992

Maastrichtis kirjutatakse alla Euroopa Liidu lepingule, mida tuntakse ka Maastrichti lepinguna. Leping jõustub 1. novembril 1993. aastal ja sellega asutatakse Euroopa Liit poliitilise liiduna. Samas luuakse ka Euroopa Ühisturg.

www.europa.eu.int

8.-9. oktoober 1993

Esimene Euroopa Nõukogu liikmesriikide riigipeade ja valitsusjuhtide tippkohtumine Viinis võtab vastu deklaratsiooni, milles kiidetakse heaks suund laienemisele ning määratakse uued poliitilised prioriteedid, et kaitsta vähemusi ja võidelda rassismi, ksenofoobia ja sallimatuse vastu kõigis nende avaldumisvormides.

1. jaanuar 1995

Austria, Soome ja Rootsi ühinevad Euroopa Liiduga.

28. veebruar 1996

Vene Föderatsioon saab Euroopa Nõukogu liikmeks, muutes organisatsiooni täielikult üle-euroopaliseks.

25. jaanuar 2001

Armeenia ja Aserbaidžaan ühinevad Euroopa Nõukoguga, kuhu kuulub nüüd 43 riiki.

1. jaanuar 2002

Kaheteistkümnes Euroopa Liidu liikmesriigis saab ametlikuks vääringuks euro. Euro käibelevõtmine viib rahvusriikidevahelise koostöö uuele tasandile.

<http://europa.eu.int/euro/html/entry.html>

24. aprill 2002

Bosnia ja Hertsegoviina ühinevad Euroopa Nõukoguga, nüüd on organisatsioonis 44 liikmesriiki.

T-kit käsiraamat
Euroopa kodanikuks
olemine

**Euroopa ja
kodanikuks
olemise ajalugu**

**kaasaegsed
kodanikuksäsitlused**

Tulevikuarengud

**Meie mõisteline
raamistik**

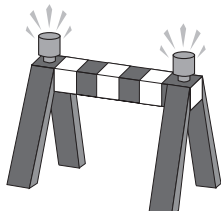
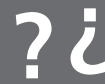
**Euroopa
kodanikuõpetuse
kaasaegsed
käsitlused**

**Meie nägemus
Euroopa
kodanikuõpetusest**

**Kodanikuks
olemise
stsenaariumid –
näited projektidest**

Mis on kõige tähtsam Teie eluajal toimunud sündmus,
mis on mõjutanud Teie rolli kodanikuna?

Kodanike autobiograafiate võrdlemine –
igaüks joonistab oma elujoone ja märgib
sellele võtmesündmused, mis on mõjutanud tema kujunemist
aktiivseks kodanikuks. Võrrelge ja arutlege.

Nüüd siis teate kõike algusest kuni tänapäevani! Olete lugenud sellest, kust sai alguse kodaniku mõiste ja kuidas see on läbi sajandite arenenud. Olete uurinud kodanikuks olemisega seotud arusaamu, mis aitavad Teil näha käimasolevaid vaidlusi teise nurga alt. Olete meelde tuletanud Teiste maailmasõjajärgse Euroopa ajaloo. On saabunud aeg tutvuda Euroopa kodanikuks olemise ümber toimuvate uute väitluste ja arengutega. Lugege ja nautige!

T-kit käsiraamat
Euroopa kodanikuks
olemine

Kodaniku tagasitulek kaasaegsed kodanikukäsitlused

Kodanikuks olemine – populaarne sõnapaar

Käsiraamat, mida Te praegu loete, on ainult üks paljudest tõenditest, et arusaam kodakondsusest – kodanike ja riigi vahelistest suhetest – on laienenud ning kodanikuks olemise mõiste on muutumas nähtavamaks.

Heaks näiteks on märkimisväärne vastuste arv interneti otsingumootoris Google inglisekeelsele päringule „European citizenship“ – umbes 9280! Kui sisestate päringuribale inglisekeelse sõna „citizenship“, on tulemuseks 1 560 000 vastust (www.google.co.uk, 10. märts 2002)*. Kõik need veebilehed on loodud toimunud konverentside, avaldatud publikatsioonide, peetud kõnede, läbiviidud uuringute, avaldatud raamatute ja läbiviidud arutelude otsese või kaudse tulemusena ning neid tekib juurde imetlusväärse kiirusega.

Jälgides kodanikuks olemist puudutavaid väitlusi, lugedes avaldatud materjale ja uurides erinevaid veebilehti torkab esimese asjana silma, kui erinevalt mõisteid „kodakondsus/kodanikuks olemine“ kasutatakse ja kui erinevalt seda mõistetakse. Rob Gilbert kirjeldab kodanikuks olemist kui „laiaulatuslikku ja kompleksset mõistet, mille üle vaieldakse palju“ (1996, lk 46).

Püüdes laiendada jäika arusaama kodakondsusest kui rahvusriigiga seotud õiguslikust staatuses, on enamik kaasaegsetest kodanikuks olemise mõistetest tihedalt seotud kodanikuühiskonna mõistega. Seetõttu on meie arvates vajalik kirjeldada mõlema mõiste (kodanikuriik ja kodanikuühiskond) vaieldamatut olemust ja tõsta esile nende ühiseid jooni, enne kui tutvustame Teile mõningaid peamisi praegu arutluse all olevaid käsitlusi.

Kaasaegne kodanikuks olemine – enam kui riigi poolt antud staatus

“Te saate passi, Te võite valida, Teil on õigus riigi kaitsele.”

Üks paljudest viisidest kirjeldada, kuidas mõisteti kodanikuks olemist veel hiljuti, on järgmine: kodakondsus on kodanike ja riigi vaheline otsene suhe, milles on selgelt määratletud kummagi poole õigused ja kohustused.

1960ndate aastate lõpus ja 1970ndate alguses hakati sellist kodakondsuse mõistet vaidlustama ning erinevates suundades edasi arendama. Järgmised määratlused iseloomustavad seda arengut ja viitavad sellele, et kodanikuks olemise mõiste muutus avatumaks ja seda hakati seostama tunnete, moraali ja kuuluvustundega.

“Kodanikuks olemine on moraalikoodeksi, s.t reeglite, mis arvestavad teiste huvisid, praktikasse rakendamine isikliku enesearengu ja vabatahtliku koostöö alusel, mitte riigivõimu sekkumise ja karistuse hirmus!”

(Hayek, 1967)

“Kodakondsus antakse kõigile kogukonna täisliikmetele. Kõigil, kellel on kodaniku staatus, on võrdsed selle staatusega neile antud õigused ja kohustused. Ei ole olemas ühtseid põhimõtteid, mis neid õigusi ja kohustusi määratleksid, kuid ühiskonnad, kus kodanikuteema on arenemisjärgus, loovad kodanikuks olemise ideaalse kuvandi... Kodanikuks olemine nõuab ühise tsivilisatsiooni lojaalsusel põhinevat kogukonda kuulumise tunnet. See on vabade inimeste lojaalsus, kellele on antud õigused ja keda kaitseb ühine seadus!”

(Marshall, 1973)

1990ndatel aastatel arendati kodanikuks olemise mõistet veelgi edasi ning loodi „mitmemõttelise kodanikuks olemise“ mõiste, mis ühendas kodakondsuse ja identiteedi. Nii püüti reageerida uutele nähtustele, nagu näiteks Euroopa lõimimine, üleilmastumine, migratsioon ja nende

* 19. aprillil 2005 esines sama otsinguportaali kaudu „European citizenship“ vasteid 70 200 ning „citizenship“ vasteid 28 800 000. – Toim

**Euroopa ja
kodanikuks
olemise ajalugu**

**kaasaegsed
kodanikukäsitlused**

Tulevikuarengud

**Meie mõisteline
raamistik**

**Euroopa
kodanikuõpetuse
kaasaegsed
käsitlused**

**Meie nägemus
Euroopa
kodanikuõpetusest**

**Kodanikuks
olemise
stsenaariumid –
näited projektidest**

T-kit käsiraamat
Euroopa kodanikuks
olemine

**Euroopa ja
kodanikuks
olemise ajalugu**

**kaasaegsed
kodanikukäsitlused**

Tulevikuarengud

**Meie mõisteline
raamistik**

**Euroopa
kodanikuõpetuse
kaasaegsed
käsitlused**

**Meie nägemus
Euroopa
kodanikuõpetusest**

**Kodanikuks
olemise
stsenaariumid –
näited projektidest**

poliitilised, sotsiaalsed, kultuurilised ja ökoloogilised tagajärjed. Loodetavasti aitab valik sellest ajajärgust pärit määratlusi Teil neid arenguid mõista:

“Kodanikuks olemine on rahumeelne liikumine läbi dialoogil põhineva avaliku valdkonna.”

(Habermas, 1994)

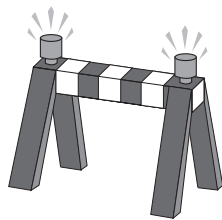
“Kodanikuks olemine ei ole lihtsalt teatud staatus, mille määravad ära õigused ja kohustused. See on ka identiteet, poliitilisse kogukonda kuulumise väljendus.”

(Kymlicka ja Norman, 1995)

“Kodanikuks olemine on kompleksne ja mitmemõõtmeline mõiste. See hõlmab õiguslikke, kultuurilisi, sotsiaalseid ja poliitilisi elemente ning annab kodanikele selgelt määratletud õigused ja kohustused, identiteedi ja ühiskondlikud sidemed.”

(Ichilov, 1998)

“Kodanikuks olemine on indiviidide aktiivne osalemine ühiskonnas, kus neil on õigused ja kohustused ja võimalus mõjutada poliitikat. Seetõttu on kodanikuks olemine midagi enam kui poliitiline ja õiguslik staatus. See on ka ühiskondlik roll.” (Cesar Birzea Euroopa Komisjoni ja Euroopa Nõukogu koostöös korraldatud teisel Euroopa kodaniku pilootkursusel juunis 2002)

Viige ülaltoodud tsitaate kasutades läbi väiteharjutus. Keegi loeb tsitaadid ette ja inimesed liiguvad ruumi erinevatesse osadesse vastavalt sellele, kas nad nõustuvad väitega või mitte. Seejärel palutakse neil selgitada, miks nad nõustuvad või miks mitte ja kui kellegi seisukoht neid veenab, siis muuta oma kohta ruumis. Oluline on tagasiside peale ülesande läbiviimist, et inimesed saaksid rääkida, kuidas nad end tegevuse ajal tundsid (aga mitte selleks, et alustada uut vaidlust, mis võib ka kergesti juhtuda).

Tegevuse käigus kogutud määratlused ei ole ainuõiged ega lõplikud ning peaksid lihtsalt andma Teile ettekujutuse sellest, kui erinevalt tõlgendati ja praegugi tõlgendatakse mõisteid „kodanik/kodakondsus/kodanikuks olemine“ ja kuidas arusaamad ja mõiste ise on viimastel aastatel muutunud ja arenenud. Peale selle aitavad määratlused näha erinevate kodanikuks olemise mõistete ja tõlgenduste vahelisi sarnasusi.

? ?	<p>Mis on Teie arvates tähtsam (hinnake skaalal 1-st 4-ni)?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kodanikuõiguste olemasolu (näiteks valimisõigus) • Tunne, et olete seotud oma kogukonnaga • Eneseusk ja kõikide inimeste austamine • Praktiliste oskuste ja võimete olemasolu poliitikas ja/või kodaniku-ühiskonnas osalemiseks 	? ?
-----	--	-----

T-kit käsiraamat
Euroopa kodanikuks
olemine

Ühised elemendid

Üks kõikide kodanikuks olemise definitsioonide ühine element on kogukonda kuulumise küsimus. Kogukonda võib määratleda erinevate elementide kaudu, näiteks ühine moraalikoodeks, ühesugused õigused ja kohustused, lojaalsus ühise tsivilisatsiooni suhtes, identiteedi tunnetamine.

Geograafiliselt määratletakse kogukonda tavaliselt kahel põhitasandil, eristades kohalikku kogukonda, kus inimene elab, ja riiki, mille kodanik inimene on. Need kaks tasandit ei välista teineteist, kuid sõltuvalt kontseptsioonist ja/või määratlustest võib rõhuasetus olla pigem ühel või teisel tasandil (Audigier, 2000, lk 17).

Teine ühine joon seisneb selles, et kodanikuks olemine eksisteerib alati avalikus ja demokraatlikus ruumis, kus kodanikel on võrdsed õigused ja kohustused. Neid õigusi kasutatakse ja kohustusi täidetakse teiste kodanike õigusi arvestades ja eeldades, et ka nemad täidavad oma kohustusi.

Erinevad mõisted ja kontekstid

Ühiste põhimõistete kõrval on olemas ka üsna palju mõistelisi erinevusi. Sageli eristatakse neid „kodanikuks olemise“ juurde käiva omadussõna abil. Üheks näiteks on „demokraatlik kodanikuks olemine“, mida propageerib Euroopa Nõukogu. Omadussõna „demokraatlik“ rõhutab veendumust, et kodanikuks olemine peab põhinema demokraatlikel põhimõtetel ja teatud väärtushinnangutel, näiteks pluralism, inimväärikuse austamine ja õigusriigi põhimõtete järgimine.

Ülalnimetatud elementide kõrval, mis aitavad võrrelda, analüüsida, struktureerida ja eristada kodanikuks olemise erinevaid mõisteid, on ka mitmeid komponente, mis tunduvad juhuslikena, kui neid ei vaadelda kindlas kontekstis, mille tarvis kodanikuks olemise mudel on loodud ja mida kasutatakse. Lisand „Euroopa“ viitab näiteks nii territooriumile kui ka teatud identiteedile, kuuluvustundele ja kultuurilistele õigustele. Sõna täpne tähendus selgub alles kindlas kontekstis, näiteks poliitiline eesmärk, institutsiooniline raamistik ja/või idee ajalooline areng.

Kodanikuühiskond – mis see on?

Nagu juba mainisime, on arusaam kodakondsusest/kodanikuks olemisest arenenud puhtalt õiguslikust kodaniku staatusest mõisteni, mis hõlmab mitmemõõtmelisi suhteid kodanike ja riigi, kodanike ja kogukonna ning kodanike endi vahel. Tänapäeval tähendab „kodanikuks olemine“ tunduvalt enam kui lihtsalt õiguslik suhe ja on muuhulgas seotud isikliku kuuluvustundega, näiteks tundega, et kuulute teatud kogukonda, mida Te saate ise kujundada ja mõjutada. Kõige tähtsam on või selleks saab kodanikuühiskond.

Kodanikuühiskonda on püütud korduvalt määratleda. Kõik kasutavad seda väljendit, kuid mitte alati ei mõelda seda terminit kasutades ühte ja sama. Kuigi termin on olnud olemas juba kaua aega, on ta saanud populaarseks alles viimase paarikümne aasta jooksul. Kahe kümnendi jooksul oleme näinud ja kogenud seda, mida Forbrig (2000) kirjeldab nii termini kui ka kodanikuühiskonna mõiste „imetlusväärse taassünnina“ erinevates Euroopa osades.

Termini „kodanikuühiskond“ löid Šoti valgustusaja filosoofid, nende hulgas Adam Smith ja David Hume, ja esialgu iseloomustas see ühiskonda kui tervikut, mis ei tarvitsenud tähendada demokraatiat (Wimberley, 1999, lk 1).

Hilisemates käsitlusviisides piirdus kodanikuühiskond riigiväliste ühiskondlike struktuuridega või teisisõnu, kodanikuühiskond oli lihtsustatult ühiskond, mis ei hõlmanud riiki.

Kolmas ja tänapäeval kõige levinum käsitlusviis näeb kodanikuühiskonda kui valitsusväliste organisatsioonide ja liitude (eriti vabatahtlike) valdkonda ja on seetõttu väga lähedal mõistele „kolmandale sektor“.

**Euroopa ja
kodanikuks
olemise ajalugu**

**kaasaegsed
kodanikukäsitlused**

Tulevikuarengud

**Meie mõisteline
raamistik**

**Euroopa
kodanikuõpetuse
kaasaegsed
käsitlused**

**Meie nägemus
Euroopa
kodanikuõpetusest**

**Kodanikuks
olemise
stsenaariumid –
näited projektidest**

**Euroopa ja
kodanikuks
olemise ajalugu**

**kaasaegsed
kodanikukäsitlused**

Tulevikuarengud

**Meie mõisteline
raamistik**

**Euroopa
kodanikuõpetuse
kaasaegsed
käsitlused**

**Meie nägemus
Euroopa
kodanikuõpetusest**

**Kodanikuks
olemise
stsenaariumid –
näited projektidest**

Enamik kaasaegseid määratlusi ja väitlusi viitab kolmandale seisukohale ning peamiselt vaieldakse selle üle, kas religiooni, majandust ja/või perekonda peaks käsitlema kodanikuühiskonna osana või mitte (Bahmueller, 2000, lk 1).

Üldtunnustatud sotsioloogiline kodanikuühiskonna määratlus on järgmine:

“Kodanikuühiskonda saab määratleda kui iseorganiseerunud vahendusrühmade kogumit või süsteemi, mis:

- (1) on suhteliselt sõltumatu nii avalikust võimust kui ka eratootmisüksustest, st ettevõtetest või perekondadest;
- (2) on võimeline kavandama ja läbi viima kollektiivseid tegevusi oma huvide või sihtide kaitsmiseks ja edendamiseks;
- (3) ei soovi asendada riigiameteid või eraettevõtjaid ega võtta endale riigi kui terviku juhtimise vastutust; ja
- (4) nõustub tegutsema ettemääratud viisakusreeglid järgides, st vastastikuse austuse põhimõtetel.”

(Schmitter, 1997, lk 240)

Sõltumata konkreetsest sõnastusest, millel diskussioon põhineb, algab enamik väitlusi samalt põhieelduselt: ühiskond on liikvel. Rahvusriik, kunagi hermeetiliselt suletud struktuur, on muutunud avatuks. Ei ole teada, mis temast tulevikus saab, kuid kindel on see, et tekib midagi uut (Lauritzen, 1998).

? ?

Milline on Teie roll kodanikuühiskonnas?
Millise ülaltoodud kirjeldusega sobib see kõige paremini?

? ?

Euroopa Liit ja Euroopa Nõukogu ning lähenemisviis kodanikuteemale

Käesolev T-Kit käsiraamat ei saa ja ei püüagi kirjeldada kõike, mida Euroopa Liit ja Euroopa Nõukogu on teinud seoses Euroopa kodanikuteemaga. Saame välja tuua selles mõned antud kontekstis huvipakkuvad tahud.

Üks neist on asjaolu, et ei Euroopa Nõukogu ega Euroopa Liidu asutamislepingutes pole mainitud sõnu „kodakondsus/kodanikuks olemine“ ja „kodanik“. Tänapäeval panevad mõlemad institutsioonid suurt rõhku kodakondsuse/kodanikuks olemise mõistele, olgu tegemist siis Euroopa kodakondsusega või aktiivse ja/või demokraatliku kodanikuks olemisega.

Käesoleva peatüki algus viitab sellele, et need kaks institutsiooni ei ole ainsad, kes taotlevad „kodaniku tagasitulekut“. Otse vastupidi, survet avaldatakse kõikidest külgedest. Kas seetõttu, et paljude inimeste väitel on demokraatia ohus, sest valimisaktiivsus langeb pidevalt ja ka muul moel ühiskonnaelus osalemine väheneb? Või seetõttu, et heaoluühiskond tuleb asendada aktiivsete kodanike ja kodanikuühiskonnaga, et säilitada sotsiaalne ühtekuuluvus? Või on see lihtsalt järjekordne mõttetu sõnakampaania, mille eesmärk on valitsusvälistele organisatsioonidele tegevuse leidmine?

Käesolevas kirjutises ei suuda me neile küsimustele põhjalikke vastuseid leida. Arvamused on sama erinevad kui meie lugejadki. Usume, et kodanikuks olemise mõiste taga peitub rohkem kui lihtsalt reageering pettumusele poliitikas. Tsiteerides professor François Audigier'd: „Me ei tohiks pidada „kodaniku tagasitulekut“, st üleskutset algatusel, lähisusel ja vastutusel põhinevale kodanikuks olemisele, riigivõimu ja demokraatlike poliitiliste institutsioonide kriisi positiivseks tulemuseks.“ (Audigier, 2000, lk 14)

Huvitav erinevus kahe institutsiooni käsitluses on see, et Euroopa Liit seab kodakondsusele selged ja ranged tingimused: Euroopa Liidu kodanik võib olla ainult see, kellel on mõne liikmesriigi kodakondsus. **Euroopa inimõiguste konventsioon** aga kaitseb kõiki konventsiooniga hõlmatud piirkonnas viibivaid inimesi, sõltumata nende kodakondsusest. Sellele vaatamata räägivad paljud Euroopa Liidu poliitikud „Euroopa kodakondsusest“, mõeldes selle all lihtsalt

Euroopa inimõiguste konventsioon
(vt lk 28)

Euroopa Liidus elava isiku õiguslikku kodakondsust. Euroopa kodanikuks olemine, vähemalt selle käsiraamatu mõistes, hõlmab aga palju enam kui see piiratud ja välistav arusaam.

Noortele suunatud programmides võib täheldada veel ühte erinevust. Kahe ülalnimetatud institutsiooni vastused küsimusele „Me lõime Euroopa, kuid kuidas loome eurooplased?“ on üsnagi erinevad. Kuigi mõlemad usuvad, et ütlus „Inimeseks sünnitakse, kodanikuks saadakse“ vastab tõele, püüab Euroopa Liit tuua Euroopat tema kodanikele lähemale isikliku kultuuridevahelise kogemuse, vabatahtliku tegevuse ja vahetu noortega suhtlemise abil (Euroopa Komisjon, 2001, lk 17), Euroopa Nõukogu aga toetub kollektiivsele kultuuridevahelisele kogemusele, kultuuri-devaheliste erinevuste õppimisele kaitstud õpikeskkondades, kordamisele ja lumepalliefektile.

Erinevustele ja käsitlusviiside mitmekesisusele vaatamata jagavad mõlemad institutsioonid ühte peamist veendumust – vähemalt, mis puudutab noori: Euroopa identiteeti saab määratleda ainult ühiste väärtushinnangute kogumi abil. Selline käsitlusviis kutsus üles üksmeelele, mitte oma arvamuse läbisurumisele. See veendumus kajastub erinevates Euroopa Nõukogu määrustes, noorteorganisatsioonide tegevuskavades ja ka Euroopa Liidu dokumentides, näiteks komisjoni avaldatud noortepoliitika Valges Raamatus, kus Euroopat nimetatakse „demokraatlike väärtuste eest võitlejaks“ (Euroopa Komisjon, 2001, lk 52). Seetõttu on loogiline, et kaks Euroopa institutsiooni on loonud ühiste veendumustele toetuva partnerluse, et ühendada oma kogemused ja jõud Euroopa kodanikutemaatika propageerimiseks. Selline koostöö oleks teretulnud kõikides valdkondades, kuid piirdub kahjuks senini vaid noorsootööga.

Millal Te viimati kuulsite Euroopa Liidu või Euroopa Nõukogu tegevustest seoses Euroopa kodanikutemaatikaga? Millisel Euroopa kodaniku käsitlusviisil nende sõnum põhines?

Viimased arengud

Pole kahtlust, et ühiskond muutub ning seda mõjutavad erinevad tegurid, mida sageli seostatakse **post-modernismiga**. See avaldub erinevates suundumustes, nagu näiteks

- tänu uutele info- ja sidetehnoloogiatele toimunud inforevolutsioon;
- põhjanev muutus tootmises ja teadmiste kasutamises;
- identiteeditunnetuse nihkumine suunas, kus pööratakse varasemast suuremat tähelepanu ühiste huvidele ja väärtushinnangutele;
- muutus poliitika olemuses ja selles, kuidas kodanikud osalevad poliitilistes protsessides.

Kõik see on oluliselt mõjutanud kodanikuks olemist (ja kodanikuks olemisega seotud haridust ning koolitust). Kuigi nende olemasolu ei vaidlustata, on arvamused võimalikest tagajärgedest väga erinevad.

Kuidas Teie arvates ülaltoodud tegurid mõjutavad kodanikuks olemist?

Mõned inimesed väidavad, et identiteedi mõiste peab jääma ja jääbki kodanikuks olemise tuumaks, kuid see tuleb eraldada rahvusriigist ja laiendada erinevatele geograafilistele tasanditele, kohalikust ülemaailmseni. (Gilbert, 1992, lk 58).

Teised on veendunud, et traditsiooniline kodaniku mõiste on post-modernistlikus ühiskonnas kadumas. Nad arvavad, et on tarvis uut alust, millelt arendada uus kodanikuks olemise vorm (Gilbert, 1992, lk 59).

Veel üks ühiskonna postmodernistlike suundumuste suhtes üsna pessimistlik teooria väidab, et mõningad „postmodernistlikud arengud pakuvad iseenesest kodanikuks olemisele uusi võimalusi“ (Gilbert, 1992, lk 60).

T-kit käsiraamat
Euroopa kodanikuks
olemine

Euroopa ja kodanikuks olemise ajalugu

kaasaegsed kodanikukäsitlused

Tulevikuarengud

Meie mõisteline raamistik

Euroopa kodanikuõpetuse kaasaegsed käsitlused

Meie nägemus Euroopa kodanikuõpetusest

Kodanikuks olemise stsenaariumid – näited projektidest

Euroopa tasandil toimuv väitlus on suhteliselt pikka aega järginud seisukohta, et identiteet on kodanikuks olemise põhielemus ja seda nii kohalikul kui ka ülemaailmsel tasandil. Institutsioonid ei ole ainsad, kes pooldavad Euroopa kodanikuks olemist, milles Euroopa tahk täiendab teisi elemente. Kodanikuühiskonna organisatsioonid väidavad, et „Euroopa lõimingu edendamine nõuab Euroopa kodaniku mõiste praktikasse viimist” (Euroopa Noortefoorum, 2001, lk 1).

Kuigi mööndes, et identiteedi mõiste tuleb eraldada rahvusriigist ning et seda tuleb laiendada, pooldab üha rohkem inimesi pigem ühiste väärtushinnangutele kui geograafilistele piirkondadele toetumist. Igaüks, kes jagab neid väärtushinnanguid, on Euroopa kodanik „ja ta võib seda olla nii Moskvas kui Kairos, nii Ateenas kui Castrop Rauxelis.” (Lauritzen, 1998, lk 5).

Kodakondsuse mõiste tõlgendustele on rajatud mitmeid teooriaid selle kohta, mis juhtub mõistega tulevikus.

- Kas rahvusriik jääb minevikku?
- Kas kodanikud pöörduvad rahvusriigi asemel väärtushinnangute poole?
- Kas kodakondsuse mõistel on üldse tulevikku?

Järgmises peatükis tutvustame mõningaid vastuseid neile küsimustele ning need vastused ei ole täielikud ega lõplikud, pigem on need näited arvamuste ja teooriate mitmekesisusest.

T-kit käsiraamat
Euroopa kodanikuks
olemine

**Euroopa ja
kodanikuks
olemise ajalugu**

**kaasaegsed
kodanikuksitlused**

Tulevikuarengud

**Meie mõisteline
raamistik**

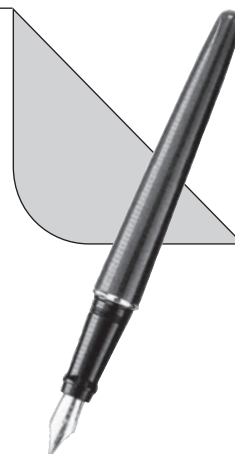
**Euroopa
kodanikuõpetuse
kaasaegsed
käsitlused**

**Meie nägemus
Euroopa
kodanikuõpetusest**

**Kodanikuks
olemise
stsenariumid –
näited projektidest**

Postmodernistlik ühiskond

Alljärgnev on tsitaat doktor Grenzi raamatust „Postmodernismi aabits“, mis loodetavasti aitab Teil mõista, mida tähendab postmodernistlik ühiskond. “Postmodernism viitab intellektuaalsele meelelaadile ja kultuuriväljendustele, mis muutuvad kaasaegses ühiskonnas üha domineerivamaks. Need väljendused seavad kahtluse alla kaasaegsete hoiakute keskmeks olevad ideed, põhimõtted ja väärtused. Postmodernsus aga viitab ajastule, milles elame, ajale, mil meie ühiskonda kujundab postmodernistlik maailmavaade. Omadussõna postmodernistlik viitab hoiakutele ja nende tulemustele, mis väljenduvad kultuuriväljenduse vahendites. Seega on meil postmodernistlik arhitektuur, kunst ja teater. Postmodernsus on ajastu, milles valitsevad postmodernistlikud ideed, hoiakud ja väärtushinnangud ja kultuuri näo kujundab postmodernismi meelelaad. See on postmodernistliku ühiskonna ajastu.”

Postmodernism – www.counterbalance.org avaldatud tekstil põhinev määratlus

Üldine ja laialtlevitatud termin, mida kasutatakse kirjanduses, kunstis, filosoofias, arhitektuuris, ilukirjanduses ja kultuuri- ning kirjanduskriitikas. Üldiselt on postmodernism reaktsioon teaduslike või objektiivsete tegelikkuse seletamise katsete eeldatavale paikapidavusele. Postmodernism suhtub skeptiliselt seletustesse, mis väidetavalt kehtivad kõikide rühmade, kultuuride, kommete või rasside puhul, ning keskendub pigem iga üksikisiku suhtelisele tööle. Postmodernistlikus käsitluses on tähtsaim tõlgendus, tegelikkus toimib ainult selle kaudu, kuidas me tõlgendame seda, mida maailm meie jaoks isiklikult tähendab. Postmodernism toetub pigem konkreetsele kogemusele kui abstraktsetele põhimõtetele ning on veendunud, et igaühe isiklik kogemus on pigem ekslik ja suhteline kui kindel ja kõikehõlmav.

Postmodernism on „järgnev“, sest ta eitab üldtõdede olemasolu ning ei usu, et on olemas teaduslik, filosoofiline või religioosne tõde, mille abil saab kõike seletada ning see on kaasaegse mõtlemise üks omadusi. Postmodernistliku seisukoha paradoks seisneb selles, et kõigesse skeptiliselt suhtudes vaidlustatakse isegi postmodernismi põhimõtteid. Postmodernism räägib iseendale vastu, väites, et pole olemas üldisi tõdesid, välja arvatud loomulikult postmodernismi üldtõde.

Meeles tuleks pidada seda, et postmodernismi üks iseloomulikke jooni on see, et postmodernism esineb mitmel erineval kujul ja termin „postmodernism“ hõlmab paljusid erinevaid teooriaid. Paljud arvavad, et ei ole võimalik ning on isegi ohtlik toetuda ainult ühele postmodernismi määratlusele, kuid kindlalt on olemas teatud põhielemendid. Üks neist on mitmekesisus. Postmodernism hõlmab suure osa kultuuride paljususe teooriast ning enamikes valdkondades rõhutatakse paljude, mitte väheste arvamust. Sageli vastandavad postmodernistlikud autorid ennast modernismile, st postmodernismis ei ole üksikuid suuri mõtlejaid, kes töötavad eralduses ja loovad „surematuid šedöövreid“, ei eristata kõrgkultuuri ja madalkultuuri, ei ole olemas üldist tõde, mida kõik püüavad leida (võib-olla seetõttu ei ole ka üldist arusaama sellest, mis on postmodernism) ja seetõttu ei ole ühte kindlat universumit.

Probleemiks on aga kalduvus kõike lõhkuda, muuta kõik suhteliseks ja eitada ühiseid väärtushinnanguid ning inimeste moraalsel vastutust, nii et ei ole olemas õiget ja väär, kõik sõltub sotsiaalsest ja kultuurilisest kontekstist. Seetõttu on ka raske eelmise sajandi kuritegusid või hiljutisi terroristlikke rünnakuid hukka mõista. Milline on siis postmodernism?

T-kit käsiraamat
Euroopa kodanikuks
olemine

**Euroopa ja
kodanikuks
olemise ajalugu**

**kaasaegsed
kodanikukäsitlused**

Tulevikuarengud

**Meie mõisteline
raamistik**

**Euroopa
kodanikuõpetuse
kaasaegsed
käsitlused**

**Meie nägemus
Euroopa
kodanikuõpetusest**

**Kodanikuks
olemise
stsenaariumid –
näited projektidest**

Euroopa inimõiguste konventsioon

Euroopa inimõiguste konventsioonis on loetletud hulk põhiõigusi ja –vabadusi (õigus elule, piinamise keeld, orjuse ja sunniviisilise töö keeld, õigus vabadusele ja turvalisusele, õigus õiglasele kohtulikule arutamisele, ebaseadusliku karistamise keeld, era- ja perekonnaelu austamine, mõtte-, südametunnistuse ja usuvabadus, sõna- ja infovabadus, kogunemis- ja ühinemisevabadus, õigus abielluda, õigus tõhusale õiguskaitsevahendile, diskrimineerimise keeld). Konventsiooni lisaprotokollidega on sätestatud veel rohkem õigusi. Konventsiooni osalised kohustuvad tagama need õigused ja vabadused kõikidele, kes on nende jurisdiktsiooni all.

Konventsiooniga on kehtestatud ka rahvusvaheline järelevalve- ja rakendusmehhanism. Tagamaks, et osapooled järgivad endale konventsiooniga võetud kohustusi, loodi Strasbourgis Euroopa Inimõiguste Kohus, kus arutatakse üksikisikute ja liikmesriikide kaebusi. Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee taotlusel võib kohus anda nõu ka konventsiooni ja selle protokollide tõlgendamise küsimustes.

T-kit käsiraamat
Euroopa kodanikuks
olemine

Võimalik tulevik – tulevik ei ole see, mis ta oli, vaid...

Pärast tagasivaadet ajalukku ning tutvumist muutustega meie kollektiivses arusaamas sellest, mis on kodanikuks olemine, liigume edasi kõige uuemate ja ka tulevikus toimuda võivate kodaniku mõistega seotud sotsiaalsete muutuste ja arengute juurde. See harjutus aitab Teil leida lahendusi kodaniku mõiste ümber tekkivatele pingetele ja küsimustele. Samas tuleb ka oma võimete piire tunda. Nagu kogemus on näidanud – tulevik on ettearvatu.

Tehnoloogiline revolutsioon, üleilmastumine, migratsioon, keskkonna seisundi halvenemine, demograafilise püramiidi peapeale pöördumine tööstusühiskondades, Euroopa Liidu laienuks, terrorirünnakud ja nende tagajärjed on ainult mõned kõige tähtsamatest sotsiaal-poliitilistest arengutest, mis oluliselt mõjutavad meie arusaamu kodanikuks olemisest.

Kõik need sündmused on väga keerukad, omavahel seotud ja üksteist mõjutavad. Järgmises lõigus tutvustame lühidalt neist muutustest põhjustatud peamisi kodanikuteemaga seotud pingelikeid ja lahendamata probleeme.

Millised on Teie arvates tänapäeval kõige tähtsamad
ühiskonnas toimuvad muutused?

Üksikisiku ja tema kogukonna (kogukondade) vahelised suhted

Kuni viimase ajani olid üksikisikute suhestus-kogukonnad (kogukonnad, millega inimesed end seostasid) üsna selgepiirilised, näiteks perekond, linn, paikkond, riik, sõpruskond, töökaaslased, usurühmitused. Osalemine oli määratud kogukonnasestest reeglite või kommetega, mis olid seotud näiteks isiku soo, vanuse või sotsiaalmajandusliku staatusega. Seetõttu olid kogukonna asjades kaasärakimise võimalused üksikisiku jaoks piiratud, kuid samas selgelt määratletud.

Tänapäeva ilmingud, nagu näiteks üleilmastumine, Euroopa lõimimine, ülemaailmne keskkonna-seisundi halvenemine ja uued tehnoloogilised võimalused kutsuvad meid mõtlema suurematest suhestus-kogukondadest, näiteks Euroopast ja maailmast. Samas muutuvad traditsioonilised kogukonnad ebastabiilsemateks just nende ilmingute tõttu, näiteks suureulatuslik ränne nii ühe riigi siseses kui ka riikidevahelises plaanis.

Üksikisikud ja kodanikud tunnevad sageli, et maailmas juhtuv mõjutab ka neid. Samas tundub neile, et see mõju on ebaselge ja kaudne.

Teisisõnu, mis puudutab informatsiooni, majandust, keskkonda ja sõltumatust, siis tundub, et maailm on muutunud väiksemaks, kuid samas on üksikisikul raskem sellele mõju avaldada. Tundub, et üksikisikust võib kergesti saada filmivaataja, kuid järjest keerukam on saada osatäitjaks isegi teda ennast puudutavas filmis.

„Maailm muutub väiksemaks, kuid järjest raskem on seda mõjutada“

Kuigi üldisi suundi kinnitavad ka uuringute tulemused (vt näiteks Võimalused elus ja elatusvahendid (2000), U.N. Publications, Genf), ei tohiks unustada paljusid julgust andvaid näiteid sellest, kuidas üksikisikud osalevad aktiivselt oma kogukonna elus ning seda ka mõjutavad.

Üksikisiku ja tema suhestus-kogukonna (-kogukondade) vahel tuleks luua uued, tihedamad ja tasakaalustatumad suhted. See ongi aluseks aktiivsele kodanikuks olemisele.

Loosungid „Mõtle globaalselt, tegutse lokaalselt“ ja „Tagasivaatav teave viib tegudeni“ innustavad rühmitusi vähendama lõhet üksikisiku ja ühiskonnas osalemise mehhanismide vahel.

Euroopa ja
kodanikuks
olemise ajalugu

kaasaegsed
kodanikuks
käsitlused

Tulevikuarengud

Meie mõisteline
raamistik

Euroopa
kodanikuks
kaasaegsed
käsitlused

Meie nägemus
Euroopa
kodanikuks
olemisest

Kodanikuks
olemise
stsenariumid –
näited projektidest

T-kit käsiraamat
Euroopa kodanikuks
olemine

**Euroopa ja
kodanikuks
olemise ajalugu**

**kaasaegsed
kodanikukäsitlused**

Tulevikuarengud

**Meie mõisteline
raamistik**

**Euroopa
kodanikuõpetuse
kaasaegsed
käsitlused**

**Meie nägemus
Euroopa
kodanikuõpetusest**

**Kodanikuks
olemise
stsenaariumid –
näited projektidest**

Valitsusvälised organisatsioonid kasutavad oma seisundit kodanike ja poliitiliste struktuuride vahemehena osaluse ja osalusdemokraatia edendamiseks. Erinevad lobigrupid püüavad esindada üksikisikute gruppide huvisid otsustusprotsessis.

Samas tundub, et kõik need algatused ei suuda täita tühikut kodanike ja meie ühiskonda puudutavaid otsuseid tegevate organite vahel. Probleem jääb ja ikkagi on vaja asjad tasakaalu viia ning arvestada rohkem üksikisikutega ja sellega, millised on nende suhted kogukonnaga.

Euroopa ja muu maailm

Tähtsaimad ühiskondlikud arengud praegu ja tulevikus (näiteks tehnoloogiline revolutsioon, üleilmastumine, migratsioon, keskkonna seisundi halvenemine) toimuvad kogu maailma tasandil ja mõjutavad kogu maailma. Euroopa kodanikuks olemise areng tulevikus peaks seetõttu arvesse võtma seda, mis toimub ja mille poole püüeldakse ülejäänud maailmas.

Pärast sajanditepikkust maailma „euroopastumist“ (kolonisatsioon, poliitiliste, ühiskondlike ja kultuuriliste mudelite levik, maailm ja külmad sõjad) on aeg küps Euroopa „maailmastumiseks“, Euroopa nägemiseks laiemas ja globaalsemas perspektiivis.

Euroopa kodakondsust ei tohi arendada õiguste ja eesõiguste saarena. Otse vastupidi, eurooplaste privilegeeritud elamistingimused (võrreldes teiste maailma paikadega) peaksid aitama ühendada kogu maailma püüdlusi tagada rahu, demokraatia, inimõigused ja keskkonnasäästlik areng.

Ajaloolistel põhjustel ja tänu praegusele rahvusvahelisele positsioonile on Euroopal eriline roll ja vastutus ülejäänud maailma ees. Meie ajaloolised sidemed paljude maadega teistel mandritel aitavad meil maailma mõista. See on miski, mida on kergem öelda kui teha. Meie majanduslik ja poliitiline võimsus peaks võimaldama meil luua tõhusaid mehhanisme mitte-eurooplaste elutingimuste ja väljavaadete parandamiseks ning see tooks kasu kõigile.

Uuenenud Euroopa kodanikuks olemine peaks vältima Euroopa-kesksust ning hõlmama ka eurooplaste arusaamist oma vastutusest ja pühendumist kogu inimkonnale. Euroopa kodanikuks olemine, mis kätkeb endas Euroopa kodanikuna kogu maailma ees vastutamist, peaks aitama meil saavutada seda, et kogu maailma ühiskonnad on rahumeelsed ja demokraatlikud, austavad inimõigusi ning elavad keskkonnasäästliku arengu reegleid järgides.

Eetiline vastus

Teadlaste väitel on maailm nii väike ja selle osad üksteisest nii sõltuvad, et liblika tiivaliigutus Amazonase vihmametsas võib põhjustada metsiku tormi teisel pool maakera. Seda põhimõtet tuntakse ka „liblikaefektina“. Tänapäeval oleme enam kui varem teadlikud sellest, et enamikul inimtegevustest on oma „liblikaefekt“ – kas hea või halb. See teadmine sunnib meid üritama pööret paremuse poole.

Poliitilisi, kultuurilisi ja usulisi erinevusi alahindamata on hiljutised ühiskondlikud muutused (näiteks sidetehnoloogia areng, majanduse globaliseerumine, Euroopa lõiminguprotsess, migratsioon) toonud kogu maailma inimesed üksteisele lähemale.

Samas aga tunnetame tänu vastastikuste teadmiste ja informatsiooni kasvule selgemalt kui varem inimsuse piire. Näiteks tuletavad ÜRO asutused meile aasta aasta järel meelde, et tegelik piir läheb mõjuvõimsa ja võimutu, vaba ja aheldatu, privilegeeritu ja alandatu vahel. Need piirid ei kao, vaid muutuvad üha tugevamaks.

Aja jooksul, mil lugesite seda lõiku, sündis maailma mitu last. Nende emad hellitavad, toidavad ja lohutavad neid, hoolitsevad nende eest täpselt nii, nagu teeb iga ema kogu maailmas. Neis põhilistes inimesele omastes tegevustes ei ole erinevusi. Aga enamik neist lastest alustavad elu tingimustes, mis jäävad sajandeid maha heaolust, mille on saavutanud inimkonna väike osa.

T-kit käsiraamat
Euroopa kodanikuks
olemine

**Euroopa ja
kodanikuks
olemise ajalugu**

**kaasaegsed
kodanikuksäsitlused**

Tulevikuarengud

**Meie mõisteline
raamistik**

**Euroopa
kodanikuõpetuse
kaasaegsed
käsitlused**

**Meie nägemus
Euroopa
kodanikuõpetusest**

**Kodanikuks
olemise
stsenaariumid –
näited projektidest**

Nad elavad tingimustes, mida paljud meist peaksid ebainimlikeks. (Kohandatud Kofi Annani kõnest 2001. aasta Nobeli rahupreemia kätteandmisel).

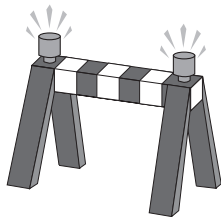
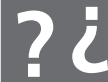
Tänu info- ja sidetehnoloogiate arengule, lõiminguprotsessidele ja üleilmastumisele muutub inimkond üha lähedasemaks, kuid samas killustub üha rohkem privilegeeritute ja alandatud vahel suurenevate erinevuste tõttu. Kooseksisteerivad, teineteist vastustavad ja vastuolulised „ühtlustumine“ ja „killustumine“ ja nende koosmõjud on paradoksaalsed ning esitavad inimkonnale suuri majanduslikke, ühiskondlikke, poliitilisi, kultuurilisi ja haridust puudutavaid väljakutseid. Need probleemid tuleb lahendada mitte ainult seetõttu, et „maailmaküla“ võib tulevikus muutuda juhitamatuks, vaid ka sellepärast, et nad muudavad küsitavaks inimloomuse, inimväärikuse ja meie võime koos elada.

„Inimkond muutub lähedasemaks, kuid samal ajal killustunumaks.“

Probleemi lahendamine nõuab isiklikku ja kollektiivset jõupingutust, mis esmalt võiks olla seotud eetikaga, põhineda solidaarsusel ja vastastikusel austusel, et muuta praegust olukorda. Ühine eetiline solidaarsuse ja vastastikuse austuse põhimõte võiks saada aluseks uuenenud arusaamale kodanikuks olemisest ning erinevaid olukorra muutmiseks rakendatavaid majanduslikke, ühiskondlikke, poliitilisi, kultuuri- ja haridusmeetmeid ühendavaks niidiks. Järgmises peatükis tutvustame Teile, kuidas meie rakendame seda teadmist Euroopa kodanikuks olemise tõlgendamisel.

Millised põhilised väärtushinnangud
peaksid juhtima meid läbi muutuste?

Kujutage oma riiki (või Euroopat või maailma) kahekümne aasta pärast. Võite seda teha joonistuste, maalide, kollaažide või kujunditeatri abil.

Jagage oma ideid teistega ja arutlege, kuidas mõjutab see kodanikuks olemist.